

ZRÓŻNICOWANIE POZIOMU ROZWOJU SEKTORA KULTURY W MIASTACH WOJEWÓDZKICH W POLSCE

Beata Namysłak

Differences in the degree of development of the cultural sector in provincial capital cities in Poland

Abstract: The article consists of two parts. In the first part, the author focuses on definitions connected with the creative sector in the form of creative industries and cultural institutions. In addition, the basic characteristics of the development of creative industries in large cities in Central and Eastern Europe are presented. The goal of the empirical part is the calculation of a comprehensive index based on collected data and the preparation of a cultural attractiveness ranking of regional capital cities in Poland. The analysis includes 18 cities, as two regions – Kujawsko-Pomorskie and Lubuskie – each have two capital cities. The research uses Hellwig's taxonomic method.

Keywords: creative city, cultural sector, city ranking, Hellwig's method

Zarys treści: Artykuł składa się z dwóch części. Pierwsza z nich ma charakter teoretyczny. Wyjaśniono w niej podstawowe pojęcia używane w opracowaniu, jak sektor kreatywny czy działalności twórcze. Następnie przedstawiono cechy związane z rozwojem kultury charakteryzujące współczesne miasta, ze szczególnym uwzględnieniem miast Europy Środkowo-Wschodniej. W części empirycznej celem analizy było sporządzenie rankingu miast na podstawie zestawu cech odnoszących się do poziomu rozwoju sektora kultury. Obliczenia przeprowadzono dla 18 miast wojewódzkich w Polsce (w przypadku województwa kujawsko-pomorskiego wzięto pod uwagę zarówno Bydgoszcz, jak i Toruń, dla lubuskiego natomiast – Zieloną Górę i Gorzów Wielkopolski). Wykorzystano w tym celu jedną z metod taksonomii numerycznej – metodę wzorca rozwoju Hellwiga.

Słowa kluczowe: miasto kreatywne, sektor kultury, ranking miast, metoda wzorca rozwoju Hellwiga

Wprowadzenie – wyjaśnienie podstawowych pojęć

W literaturze przedmiotu za sektor kreatywny (*creative knowledge sector*) w gospodarce narodowej uważa się ten, na który składają się działalności oparte na własności intelektualnej, mające swe korzenie w kulturze i nauce. W sektorze tym wyróżnia się dwie podstawowe grupy: działalności twórcze (*creative industries*) oraz tzw. działalności o dużym stopniu nasycenia wiedzą (*knowledge intensive industries*) (m.in. Throsby 2010; Stryjakiewicz, Stachowiak 2010). W różnych klasyfikacjach jest zauważalne, że lista rodzajów działalności zaliczanych do *creative industries* nie zawsze jest taka sama. Pod tym względem zestaw działalności o dużym stopniu nasycenia wiedzą nie budzi tyle kontrowersji i zazwyczaj wygląda bardzo podobnie (produkcja i usługi w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT), usługi finansowe, prawne i inne usługi dla biznesu, działalność badawczo-rozwojowa oraz szkolnictwo wyższe).

Badacze sektora kreatywnego najczęściej powołują się na opracowania brytyjskiego Departamentu Mediów, Kultury i Sportu (DCMS), zgodnie z którymi do działalności twórczych zalicza się te dziedziny, które oparte są na ludzkiej kreatywności, talencie i umiejętnościach, wytwarzają i wykorzystują własności intelektualne, jak również zawierają potencjał do tworzenia dobrobytu i przyczyniają się do tworzenia nowych miejsc pracy. Według DCMS do działalności twórczych zalicza się: reklamę, działalność wydawniczą, fotografię, architekturę, rynek sztuki i antyków, radio i telewizję, film i wideo, działalność muzyczną, wzornictwo i projektowanie (graficzne, wnętrza, form przemysłowych, multimediów, mody), działalność artystyczną i rozrywkową, rzemiosło artystyczne, działalność związaną z oprogramowaniem oraz gry wideo i gry komputerowe (*The Creative... 2001*).

Z takim podziałem zgadza się między innymi P. Hall (2000). Wspomniane różnice polegają na tym, że niektórzy badacze zaliczają do działalności twórczych jeszcze sport i rekreację (spędzanie wolnego czasu), np. L. Kong (2000), inni tylko działalność rekreacyjną, bez uwzględnienia sportu, m.in. T. Stryjakiewicz, K. Stachowiak (2010); D. Throsby (2010). Czasem zaliczana jest tu też turystyka kulturowa (np. *Framework... 2009*). Jeśli za podstawowy wyznacznik kreatywności zostanie wybrana nowa jakość chroniona prawami autorskimi („wartość dodana”), wówczas pomija się handel antykami (np. Jankowska 2012) czy turystykę kulturową. Bywa też, że wyróżniona zostaje kategoria „inne” lub „pozostałe”, w której gromadzi się bardziej szczegółowe rodzaje działalności albo typy działalności związane z kilkoma kategoriami, jak np. tłumaczenia (Smoleń 2003). Poza tym można zaobserwować zmiany nazw niektórych składowych, co w praktyce oznacza rozszerzenie lub zawężenie problemu, na przykład dziedzictwo kultury w miejsce architektury.

W odniesieniu do wybranych typów działalności sektora kreatywnego stosowane są również inne pojęcia. Najczęściej spotykane to działalności związane są z kulturą

(*cultural industries*)¹. Termin ten ma nawet starszy rodowód niż *creative industries*². Do sektora kultury zalicza się działalność prowadzoną przez muzea, galerie, biblioteki, a także rzemiosło, sztuki wizualne, film, radio, sztuki performatywne (m.in. teatr, operę) i literaturę. W literaturze niemieckojęzycznej określa się je jako gospodarkę kultury (*Kulturwirtschaft*). W pewnym stopniu zbieżne są one z działalnościami twórczymi. Jest jednak kilka różnic, które tkwią zarówno w kryterium identyfikacji, jak i w zakresie tych pojęć. Działalności twórcze są pojęciem o szerszym znaczeniu niż sektor kultury, obejmują bowiem swym zasięgiem nie tylko kulturę. Są to takie rodzaje działalności, których główną funkcją jest kształtowanie jakości i stylu życia mieszkańców, a także zachowanie dziedzictwa i wzmacnianie tożsamości. Jednocześnie są to dziedziny poddające się regułom rynku i konkurencji, w których aktywność twórców podlega takim samym regułom jak innych zawodów na rynku pracy. Można też spotkać w literaturze inne ujęcie, zgodnie z którym sektor kultury tworzą tradycyjne dziedziny sztuki i kultury, których wynik posiada wartość artystyczną. Do działalności twórczych zalicza się jeszcze działalności, które używają kultury jako wartości dodanej w wytwarzaniu produktów pozakulturowych.

Na podstawie takiego ujęcia sektora kreatywnego buduje się definicję miasta kreatywnego, zgodnie z którą jest to miasto, potrafiące generować i wprowadzać w życie nowe idee, projekty, innowacje, jak również wykazuje zdolność do przyciągania i zatrzymywania twórczych/przedsiębiorczych ludzi oraz podmiotów z sektora kreatywnego. Takie miasto cechuje obecność:

- działalności twórczych, które powinny się pojawić jako odpowiedź na formowanie struktur nowej gospodarki;
- klasy kreatywnej, czyli pewnej części społeczeństwa o wysokich kompetencjach, pracujących w ściśle określonych zawodach, przedsiębiorczych, łatwo adoptujących się do szybko zmieniających się uwarunkowań;
- odpowiedniej jakości przestrzeni, zwłaszcza czynników uznanych przez mieszkańców/przedsiębiorców za decydujące o wyborze miejsca do zamieszkania/inwestowania;
- infrastruktury technologicznej, czyli inwestycji w twarde i miękkie projekty, pozwalające budować przewagę strategiczną w relacji do innych jednostek (m.in. Klasik 2008).

Są to cztery warunki konieczne do zaistnienia i rozwoju sektora kreatywnego w skali lokalnej. Inne zjawiska, jak przepływy inwestycji, procesy metropolizacji,

¹ Pojęcie *cultural industries* zostało po raz pierwszy użyte przez T.W. Adorno i M. Horkheimera w 1947 r. (wydanie drugie poprawione w 1969 r., pierwsze wydanie polskie w 1994 r.). Posiadało pierwotnie wydźwięk negatywny – odnosiło się do kultury masowej, w której dzięki standaryzacji dąży się do trwałego popytu na produkty kultury masowej. To pejoratywne znaczenie z czasem zanikło i dziś pojęcie to weszło na stałe do literatury z zakresu wiedzy o kulturze i jej zarządzaniu.

² Termin *creative industries* pojawił się w literaturze w latach 90. XX w.

suburbanizacji, połączenia transportowe i elektroniczne (przesył danych) są elementami towarzyszącymi i wspomagającymi rozwój endogeniczny. W porównaniu z opracowaniami w starszej literaturze zauważalna jest zmiana nazw i zakresu pojęć wymienionych składowych. Przykładowo infrastruktura technologiczna i sektor IT zastępuje powoli tradycyjną infrastrukturę i transport, a jakość przestrzeni zostaje wzbogacona warunkami społecznymi i kulturalnymi. Należy jednak dodać, że ze względu na nie zawsze zaspokojony popyt na tradycyjne usługi transportowe czy zasoby mieszkaniowe zestawy tradycyjnych czynników rozwoju miast (takie jak m.in. zatrudnienie, bezrobocie, transport, usługi) spotyka się nadal w literaturze.

W literaturze pojawiają się również bardziej szczegółowe definicje miasta kreatywnego, np. C. Landry'ego (2000), P. Halla (2000) czy D.F. Battena (1995). Przeważnie autorzy wyliczają pewien zestaw cech, które uznają za stymulanty rozwoju miast kreatywnych. W niektórych opracowaniach większy nacisk kładzie się czynniki społeczne, w innych na ekonomiczne. Wśród wymienianych rodzajów działalności uwagę zwracają jednak te, które są oparte na kulturze.

Przemiany w sektorze kultury w miastach Europy Środkowo-Wschodniej

W Europie Środkowo-Wschodniej o sektorze kreatywnym najwcześniej dyskutowano na obszarze landów we wschodniej części Niemiec. Na początku lat 90. XX w. zastanawiano się nad poprawą struktury funkcjonalno-przestrzennej Berlina i Lipska. Skutkiem było między innymi przeprowadzenie procesu rewitalizacji dzielnicy Gründerzeit w Lipsku w połowie lat 90., w tym przebudowa obiektów przemysłowych i dostosowanie jej do nowych celów, jak na przykład budowa galerii handlowej, typowego wielkopowierzchniowego obiektu handlowego (WOH), w byłej przędzalni. Oprócz tego zastanawiano się również nad losem osiedli blokowych jako miejsc o niskim standardzie życia („perforowana struktura miasta”). Powstały wówczas koncepcje próbujące odmienić charakter tych miejsc dzięki działalnościom twórczym. Większość z nich pozostała jednak na papierze. W przypadku Berlina uważa się, że sektor kultury jest aktualnie największym podsektorem gospodarki miasta (Krätke 2000). Jest to odpowiedź na coraz większe zapotrzebowanie na kulturę i wysokiej jakości rozrywkę, które kreują niezbędny klimat twórczy, a towarzyszy im rozwój wiodących gałęzi produkcji i usług okołobiznesowych. Nie stało się to jednak z dnia na dzień, na przykład już w okresie Republiki Weimarskiej realizowano eksperymenty architektoniczne (m.in. dzieła Waltera Gropiusa), prowadzono ożywione życie kulturalne, także dzięki rozwijającemu się przemysłowi filmowemu.

Obecnie można zauważyć kilka prawidłowości, które cechują rozwój działalności twórczych w miastach Europy Środkowo-Wschodniej. Po pierwsze, sektor

ten, zarówno w kategoriach ilościowych, jak i jakościowych, najsilniej rozwinął się w obszarach stołecznych³. To właśnie stolice nawiązywały bądź próbowały nawiązać jako pierwsze w okresie gospodarki socjalistycznej do trendów światowych w zakresie przemian przestrzeni i gospodarki miejskiej⁴. Ogólnie wpływ działalności twórczych na rozwój najlepiej obserwować na obszarach dużych miast z uwzględnieniem ich stref podmiejskich oraz w wybranych miastach niższej rangi o znacznych terenach przemysłowych, gdzie dzięki polityce urbanistycznej są wprowadzane nowe projekty rewitalizacji z użyciem działalności twórczych. Warto wspomnieć o kilku znanych przedsięwzięciach zrealizowanych w środkowoeuropejskich stolicach, w tym o projekcie Fabrika w Moskwie w dawnej fabryce papierów technicznych „Październik”, o utworzeniu niezależnego centrum kultury na statku A38 przy nabrzeżu Dunaju w Budapeszcie czy rewitalizacji dzielnicy Prentzlauer Berg dawnej XIX-wiecznej dzielnicy robotniczej w Berlinie, co było jednym z działań podjętych w celu wykreowania nowej struktury gospodarki Berlina opartej na sektorze nauk o życiu (*life-sciences sector*), czyli o oprogramowanie, oraz właśnie sektor kultury, w tym nowe media.

Poza tym spora część miast z chwilą gdy zauważyła potencjał, jaki drzemie w rozwoju działalności twórczych, postanowiła (niekiedy nawet na siłę) rozwijać naraz zbyt dużo rodzajów tego typu działalności. Taka polityka raczej nie odniesie pożądanego rezultatu. W miastach o dłuższym stażu w zakresie rozwoju działalności twórczych zazwyczaj jest wybierany własny profil rozwoju. Jest przynajmniej kilka możliwości. Można położyć nacisk na przykład na rozwój działalności artystycznych, wydawniczych czy architektonicznych. Niekiedy zauważalny jest rozwój bardziej specjalistycznych dziedzin o większym stopniu unikatowości, np. sztuk medialnych. Wybór powinien być zależny od specyficznych zasobów charakterystycznych dla poszczególnych miast, popytu na rynku, istniejącej infrastruktury oraz osiągnięć i klimatu społecznego. Liczy się w tym zakresie dotychczasowa ścieżka rozwoju (*path dependency*), chyba że miasto odcina się od przeszłości i od podstaw tworzy nowy wizerunek (*path creation*) (np. Strykiewicz, Stachowiak 2010). Wybór profilu rozwoju jest szczególnie istotny dla miast średniej wielkości (średniej w skali europejskiej), które szybciej niż uznane metropolie wyższej rangi powinny wyspecjalizować się w jednej/dwóch dziedzinach. G. Evans (2009) twierdzi, że jako *leitmotiv* strategii rozwoju miast w związku z działalnościami twórczymi najczęściej wybierane są:

³ Co obserwuje się również w innych krajach, np. w państwach skandynawskich. Przykładowo, liczba pracujących w działalnościach twórczych w stolicy względem całkowitej liczby pracujących w tej branży w kraju wyniosła w 2000 r.: w Helsinkach 38%, Kopenhadze 32%, Oslo 39% i Sztokholmie 33% (Power 2003). Autor zauważył również, że podmioty te koncentrują się w dzielnicach centralnych.

⁴ Co rodzi skojarzenia ze znaną teorią rozwoju regionalnego „Katedr na pustyni” G. Grabhera (1994), wyrażającą kontrast między enklawami wzrostu opartego na napływie inwestycji, głównie zagranicznych, a gospodarką regionu otaczającego, którą cechuje słabość potencjału społecznego i bazy ekonomicznej.

działalność filmowa, sztuki wizualne (ogółem), muzyka i media, a najrzadziej – rękodzieło i reklama. Przykładowo władze Manchesteru zdecydowały, że w mieście będzie się rozwijać przede wszystkim sektor mediów, w tym przemysł filmowy, telewizyjny, wideo i multimedialny. W Rotterdamie położono nacisk na wspieranie różnorodnych festiwali i kreowanie miasta jako miasta festiwali, w tym największego w Europie festiwalu kultury karaibskiej. W Mediolanie postanowiono wykreować światowe centrum mody i biżuterii, w Seulu – centrum sztuki medialnej, a w Helsinkach, dokładnie w dzielnicy Arabianranta – centrum wzornictwa i projektowania (Smoleń 2003; Throsby 2010).

Niektóre z miast mają bardzo cenną cechę, a mianowicie swoją markę. Marka to pewien termin – symbol stworzony w celu identyfikacji dóbr i usług, aby wyróżnić je na tle konkurencji. Marka miasta zasadniczo buduje się, opierając się na kilku czynnikach. Są to: wiedza, obiekt/miejsce, możliwości do rozwoju biznesu, oferta lokalna skierowana do odwiedzających i, jak zawsze niezbędna, infrastruktura. Liczy się również *milieu* miasta, które trudno zmierzyć i określić obiektywnie, ale które może znacznie pomóc w kreowaniu marki. Miasta z marką można określić jako posiadające określony zasób „kapitału”, tym wyższy, im wyższa jest lojalność, postrzegana jakość, silne pozytywne skojarzenia z miastem. Marka miejsca pełni kilka funkcji: identyfikacyjną – odróżniającą od innych jednostek terytorialnych, gwarancyjną – zapewniającą określoną jakość, a także promocyjną, ekonomiczną, ochronną przed nieuczciwymi naśladowcami oraz przyspieszającą proces decyzyjny dotyczący skorzystania z oferty miasta. Uważa się, że około połowa decyzji konsumpcyjnych i inwestycyjnych jest podejmowana dzięki marce danego produktu/obszaru (m.in. Anholt 2007; Smalec 2009).

Trzeba również zaznaczyć, że posiadanie marki jest obecnie modne. Znane są również przypadki użyczenia marki, na przykład Luwr, jedno z najbardziej znanych muzeów świata, użyczył marki nowo projektowanemu muzeum w Lens (region Nord-Pas-de-Calais). Projekt o nazwie *Le Louvre Lens*, który rozpoczęto w 2008 r. ma przyczynić się do zmiany wizerunku 35-tysięcznego miasta poprzemysłowego. Koncepcja obejmuje nie tylko budowę nowego obiektu muzealnego, ale i stworzenie ogrodu w stylu francuskim (www.louvrelen.fr). Niestety należy w tym miejscu dodać, że miasta środkowo-wschodniej części Europy ogólnie mają słabą markę, nawet w skali kontynentu.

Zaobserwowano również pewne prawidłowości w zakresie tempa dostosowań miast środkoeuropejskich do struktur gospodarki miast Europy Zachodniej. Jest to jedna z kilku płaszczyzn, na których zachodzą procesy mające na celu nadrobienie zaległości względem Europy Zachodniej, zgodnie z ideą doganiania – tzw. *catching up* (m.in. Domański 2004). W wypadku zatrudnienia w sektorze kreatywnym zaobserwowano, że szybciej nadrobiono dystans między Europą Wschodnią a Zachodnią w zakresie różnic poziomu zatrudnienia w sektorach *knowledge intensive*

industries (m.in. Stryjakiewicz, Stachowiak 2010; Throsby 2010). Zdecydowanie wolniej proces ten przebiega w niwelowaniu różnic w zatrudnieniu w działalnościach twórczych, a szczególnie w sektorze kultury⁵, które nadal jawią się jako niskodochodowe, ponadpodstawowe, bez których gospodarka i tak będzie się rozwijać.

W ujęciu społecznym zwraca uwagę większa homogeniczność miast, mniejsza liczba cudzoziemców pracujących i zameldowanych na pobyt stały. Nie stanowi to stymulanty rozwoju działalności twórczych, gdyż nie potwierdza tezy o różnorodności społecznej i otwartości miasta na zewnątrz (m.in. Florida 2002). Nie ma też tradycji tworzenia dzielnic kreatywnych o ponadprzeciętnym nagromadzeniu klasy kreatywnej. Tworzenie dzielnic nastawionych na reprezentantów działalności twórczych nie jest cechą charakterystyczną miast środkowoeuropejskich. Mało tego, nie można nawet mówić o wyodrębnieniu mniejszych jednostek (obrębów geodezyjnych) nakierowanych *stricte* na rozwój sektora kreatywnego. Nieco łatwiej byłoby przeprowadzić taką analizę z uwzględnieniem zasobności portfela mieszkańców, ale nie wykonywanych zawodów. Mieszkańcy są bardziej zasiedziali. Nie wykazują zbyt dużej mobilności, a jeśli już zmieniają miejsce zamieszkania, to kierują się w dużej mierze czynnikami twardymi (dostępność infrastruktury drogowej, handlowej, odległość od pracy, ceny nieruchomości i in.), które w znacznym stopniu różnicują rozpatrywane miejsca. Za wcześniej zatem, aby czynniki miękkie odgrywały w tym procesie pierwszoplanową rolę⁶.

Wobec wieloletnich zapóźnień i chronicznego niedoboru finansów istotnego znaczenia nabiera napływ dotacji rządowych i unijnych, które jawią się jako kluczowe w przeprowadzaniu i realizacji różnorodnych projektów. Przykładowym programem wprowadzonym w celu poprawy sytuacji kultury w krajach Unii Europejskiej jest *Kultura 2007–2013*. Zadaniem przedsięwzięcia jest wzmocnienie przestrzeni kulturowej, opartej na wspólnym dziedzictwie kulturowym oraz rozwój współpracy pomiędzy twórcami, uczestnikami życia kulturalnego oraz instytucjami kulturalnymi krajów uczestniczących w programie *Kultura 2007–2013*, który jest najważniejszym tego typu projektem wspólnotowym skierowanym bezpośrednio do instytucji kulturalnych w Europie. Program określa trzy szczegółowe priorytety: wspieranie ponadnarodowej mobilności osób działających w sektorze kultury, pomoc w ponadnarodowym obiegu dzieł oraz wyrobów artystycznych i kulturowych oraz podtrzymywanie dialogu między kulturami. Wspierana jest realizacja międzynarodowych projektów krótkoterminowych (do 2 lat) i długoterminowych (3–5 lat), o niedochodowym i nieinwestycyjnym charakterze (tzw. miękkie projekty kulturalne). O grant mogą się

⁵ L. Kong (2000) uważa, że i tak zainteresowanie sektorem kultury w Europie Zachodniej pojawiło się znacznie później niż w Stanach Zjednoczonych.

⁶ Powyższą tezę udowodnił w swym projekcie badawczym zespół pod kierownictwem prof. T. Stryjakiewicza z Uniwersytetu A. Mickiewicza w Poznaniu (m.in. Stryjakiewicz 2008).

ubiegać instytucje publiczne lub prywatne i organizacje, których główna działalność jest związana ze sferą kultury.

Poza tym, zgodnie z decyzjami Komisji Europejskiej z listopada 2011 r., w nowym budżecie unijnym na lata 2014–2020 zostanie wprowadzony w życie nowy program o nazwie *Kreatywna Europa*, który będzie korzystał z doświadczenia i sukcesu wcześniejszych programów *Kultura*, *Media* i *Media Mundus*, wspierających sektor kultury i sektor audiowizualny przez ponad 20 lat. Proponowany budżet w wysokości 1,8 mld euro przeznaczony na program *Kreatywna Europa* oznacza wzrost obecnego poziomu wydatków o 37%, pod warunkiem że wskutek kolejnej fali kryzysu nie nastąpią zmiany w budżecie. W założeniu wsparcie UE pozwoli na przezwyciężenie takich problemów, jak rozdrobnienie na rynku działalności twórczych i trudności w dostępie do finansowania, a także przyczyni się do lepszego kształtowania polityki przez ułatwianie wymiany wiedzy i doświadczeń.

Z zaprezentowanych problemów rozwoju miast w Europie Środkowo-Wschodniej wynikają dość wyraźnie zadania, którym miasta kreatywne powinny sprostać. Najważniejsze z nich to:

- wprowadzenie w życie przez działalności twórcze, w tym sektor kultury, nowych czynników napędowych dla rozwoju gospodarki;
- wyprofilowanie miast opartych na rozwoju jedynie wybranych/wybranej działalności, która będzie stanowić lokomotywę rozwoju sektora kreatywnego w danym mieście;
- poprawa jakości życia – zwiększenie za pomocą działalności twórczych poziomu atrakcyjności miasta jako miejsca do zamieszkania;
- większy wpływ na rynek pracy, przez tworzenie nowych miejsc pracy, np. w kulturze;
- wzmocnienie współpracy zarówno między organami decyzyjnymi i podmiotami sektora kreatywnego, jak i pomiędzy samymi podmiotami należącymi do działalności twórczych, szczególnie jeśli reprezentują zbliżony profil działalności;
- zwrócenie uwagi na markę miasta i jego skuteczną promocję.

Próba oceny potencjału rozwoju kultury w miastach wojewódzkich w Polsce

W niniejszym artykule rozważane jest zagadnienie roli sektora kreatywnego w rozwoju społeczno-ekonomicznym miast. Jak zaznaczono wcześniej, wśród rodzajów działalności twórczych szczególną rolę odgrywa sektor kultury. Obecnie w największych miastach Polski realizowane są liczne inwestycje związane z rozwojem kultury. Szczegółowej analizie poddano potencjał z zakresu kultury miast pełniących funkcję stolicy województwa. Wyselekcjonowano grupę 18 miast (w przypadku województwa kujawsko-pomorskiego wzięto pod uwagę zarówno Bydgoszcz, jak i Toruń, natomiast dla lubuskiego – Zieloną Górę i Gorzów Wielkopolski). Dążono do

obliczenia wskaźnika syntetycznego na podstawie zebranych cech w celu ustalenia rankingu miast. W obliczeniach wykorzystano jedną z metod taksonomii numerycznej – metodę wzorca rozwoju Hellwiga. Dane statystyczne, którymi posłużono się w analizie, pochodzą z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego i ukazują stan na koniec 2010 r.

Wybór cech

W celu określenia poziomu rozwoju kultury w wyselekcjonowanych miastach Polski dokonano wyboru pięciu cech. W doborze zmiennych kierowano się następującymi zasadami:

- postanowiono wybrać zmienne diagnostyczne istotne z punktu widzenia analizowanych zjawisk, które łącznie będą wyczerpująco charakteryzować zakres omawianego zjawiska.
- uznano również, że cechy powinny być rozłączne, co oznacza, że nie powinny powielać tych samych informacji. Spełnienie tego wymogu w analizach społeczno-ekonomicznych jest jednak dość trudne. W niniejszym badaniu na przykład cechy x_1 i x_5 niosą częściowo te same informacje: instytucje kultury na 10 000 mieszkańców i podmioty grupy R.90.0 według Polskiej Klasyfikacji Działalności: działalność twórcza związana z kulturą i rozrywką na 10 000 mieszkańców. Instytucje kultury świadczą o zasobach z zakresu infrastruktury kultury w mieście, podmioty zaś należące do sekcji „działalność twórcza związana z kulturą i rozrywką” zostały wybrane jako miernik aktywności w zakresie poziomu rozwoju kultury. Ważne jest również to, że korelacja między tymi cechami nie jest silna ($R_{x_1, x_5} = 0,679$). Nie wzięto natomiast do analizy podmiotów zaliczanych do grupy R.91.0, takich jak: działalność bibliotek, archiwów, muzeów oraz pozostała działalność związana z kulturą, ponieważ ten zbiór podmiotów tworzą przede wszystkim muzea i biblioteki, które ujęto już w ramach instytucji kultury.
- istotne jest również zachowanie proporcjonalności reprezentacji zjawisk częściowych. Każde z zagadnień, które zostało uznane za ważne dla analizy, jest reprezentowane tylko przez jedną cechę.

Wybrane w ten sposób cechy odnoszą się do następujących zagadnień:

- 1) Zasoby infrastruktury w zakresie kultury:
suma liczby: muzeów, teatrów, oper, filharmonii, sal kinowych oraz bibliotek i ich filii na 10 000 mieszkańców.
- 2) Aktywność ludności w zakresie kultury:
suma zwiedzających muzea, widzów w teatrach i operach, słuchaczy w filharmonii, widzów na seansach filmowych w kinach oraz wypożyczeń na zewnątrz w bibliotekach na 1 mieszkańca.

3) Aktywność w zakresie kultury:

liczba podmiotów zaliczanych do grupy R.90.0 według Polskiej Klasyfikacji Działalności: działalność twórcza związana z kulturą i rozrywką na 10 000 mieszkańców.

4) Wydatki ogółem na kulturę:

wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca (zł).

5) Dochody uzyskiwane z kultury:

dochody z działu kultura i dziedzictwo narodowe na 1 mieszkańca (zł).

Cechom tym przypisano numery od 1 do 5 (tab. 1). Wszystkie cechy są stymulantami.

Badanie ma charakter statyczny. Dane statystyczne obrazują stan z 31 grudnia 2010 r. (tab. 2). W celu rozwiązania kontrowersyjnego problemu ważenia zmiennych, przyjęto założenie o jednakowym znaczeniu każdej cechy.

Tab. 1. Zestaw cech przyjętych do badania i przyporządkowane im numery

Table 1. Variables used and their respective reference numbers

Numer cechy/ Number of variable	Cecha/Variable
x_1	instytucje kultury na 10.000 mieszkańców/ cultural institutions per 10,000 residents
x_2	korzystający z instytucji kultury na 1 mieszkańca/ visiting cultural institutions per resident
x_3	podmioty sekcji R.90.0 (działalność twórcza związana z kulturą i rozrywką) na 10 000 mieszkańców/ section R.90.0 entities per 10,000 residents; creative sector associated with culture and entertainment
x_4	wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca (zł)/ expenditures per resident (in zlotys) for cultural development and the protection of Polish national heritage
x_5	dochody z działu: kultura i dziedzictwo narodowe na 1 mieszkańca (zł)/ revenue per resident (in zlotys) from sources associated with cultural institutions and institutions protecting Poland's national heritage

Źródło: badania własne.

Source: author's own study.

Tab. 2. Wartości cech przyjętych do badania (2010)

Table 2. Values of the variables analyzed (2010)

Lp.	Miasto/City	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5
1	Białystok	1,46	3,24	4,32	104,77	9,58
2	Bydgoszcz	1,84	5,12	5,57	155,48	55,69
3	Gdańsk	1,78	6,69	6,38	152,02	26,51
4	Gorzów Wielkopolski	1,85	7,65	5,30	546,81	62,30
5	Katowice	2,73	10,45	7,64	231,00	8,12
6	Kielce	1,78	8,47	6,32	145,71	5,60
7	Kraków	2,84	13,45	10,69	296,03	147,07
8	Lublin	1,74	8,04	5,51	128,17	21,00
9	Łódź	2,03	7,07	6,05	157,94	2,27
10	Olsztyn	2,00	9,11	7,64	93,63	0,25
11	Opole	2,36	10,97	7,26	320,51	75,71
12	Poznań	2,71	9,16	8,64	161,90	2,73
13	Rzeszów	2,09	8,43	5,69	90,83	0,41
14	Szczecin	1,63	6,03	5,63	132,91	13,92
15	Toruń	1,80	7,38	6,92	245,25	37,97
16	Warszawa	2,49	10,87	13,4	381,95	53,21
17	Wrocław	2,05	9,97	7,16	254,05	24,92
18	Zielona Góra	2,35	8,13	4,96	90,98	0,41

Źródło: zestawiono na podstawie Bank Danych Lokalnych GUS.

Source: author's work based on Local Bank Data Central Statistical Office.

Zastosowanie metody Hellwiga do konstrukcji rankingu miast

Metody z zakresu taksonomii numerycznej są wykorzystywane przede wszystkim tam, gdzie pojawia się konieczność podziału obiektów/zjawisk według określonych zasad i wyłonienia klas/działów. Taksonomia jest bowiem tą dziedziną analizy wielowymiarowej, która zajmuje się zasadami i regułami klasyfikacji obiektów wielocechowych (m.in. Heffner, Gibas 2007; Nowak 1990; Kolenda 2006; Strahl 1998). Jednym z rodzajów badań, w których znajdują zastosowanie różnorodne metody taksonomiczne, są analizy społeczno-ekonomiczne. W tym przypadku zastosowanie metod taksonomicznych miało na celu określenie podobieństwa miast wojewódzkich w zakresie cech odwołujących się do poziomu rozwoju sektora kultury. Użyto w tym celu metody wzorca rozwoju.

Twórcą metody wzorca rozwoju jest Z. Hellwig, który w swych pierwszych pracach zastosował ją do typologicznego podziału krajów ze względu na ich poziom rozwoju

oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr (Hellwig 1968)⁷. Metoda ta polega na określeniu odległości taksonomicznej od wzorca, którym jest dla każdej z cech jednostka posiadająca wartości najkorzystniejsze.

Procedurę rozpoczęto od przeprowadzenia unitaryzacji jako przekształcenia normalizacyjnego według wzoru:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \min x_{ij}}{O_{ij}}, \quad i = 1, 2, \dots, m; j = 1, 2, \dots, 5.$$

gdzie:

z_{ij} – wartość j -tej cechy dla i -tej jednostki po normalizacji,

x_{ij} – wartość j -tej cechy dla i -tej jednostki,

$\min x_{ij}$ – wartość minimalna j -tej cechy,

O_j – rozstęp j -tej cechy, obliczony jako różnica maksymalnej i minimalnej wartości cechy.

W wyniku zastosowania procedury normalizacyjnej pierwotne wartości cech uległy przekształceniu i przybrały wartości z przedziału: $0 \leq z_{ij} \leq 1$ (tab. 3).

Po normalizacji wyznaczono abstrakcyjną obserwację, tzw. wzorzec rozwoju o „najlepszych” wartościach dla każdej cechy, który wyglądał następująco:

$$z_0 = [z_{01} z_{02} \dots z_{0m}], \quad m = 1, 2, \dots, 5$$

gdzie:

$z_{0j} = \max z_{ij}$, gdy cecha jest stymulantą,

$z_{0j} = \min z_{ij}$, gdy cecha jest destymulantą (ten przypadek nie zaistniał, ponieważ wszystkie analizowane cechy są stymulantami).

Wektor wzorca rozwoju dla badanego zestawu cech jest zatem następujący:

$$z_0 = [1 \ 1 \ 1 \ 1 \ 1]$$

Następnie zbadano podobieństwo obserwacji do abstrakcyjnej, najbardziej korzystnej obserwacji poprzez obliczenie odległości każdej obserwacji od wzorca rozwoju według następującego wzoru:

$$d_{i0} = \sum_{j=1}^m (z_{ij} - z_{0j})^2$$

⁷ Metodę tę stosowali w swoich badaniach m.in. Chojnicki, Czyż (1973), Ilnicki (2002), Jakubowicz i in. (1987), Krupowicz (2007), Pawlik (2011), Sobala-Gwosdz (2004).

Tab. 3. Wartości cech po unitaryzacji
 Table 3. Values of variables following unitarization

Lp.	Miasto/City	z_1	z_2	z_3	z_4	z_5
1	Białystok	0,00	0,00	0,00	0,03	0,06
2	Bydgoszcz	0,27	0,18	0,14	0,14	0,38
3	Gdańsk	0,23	0,34	0,23	0,13	0,18
4	Gorzów Wielkopolski	0,28	0,43	0,11	1,00	0,42
5	Katowice	0,92	0,71	0,37	0,31	0,05
6	Kielce	0,23	0,51	0,22	0,12	0,04
7	Kraków	1,00	1,00	0,70	0,45	1,00
8	Lublin	0,20	0,47	0,13	0,08	0,14
9	Łódź	0,42	0,38	0,19	0,15	0,01
10	Olsztyn	0,39	0,58	0,37	0,01	0,00
11	Opole	0,65	0,76	0,32	0,50	0,51
12	Poznań	0,91	0,58	0,48	0,16	0,02
13	Rzeszów	0,46	0,51	0,15	0,00	0,00
14	Szczecin	0,12	0,27	0,14	0,09	0,09
15	Toruń	0,25	0,41	0,29	0,34	0,26
16	Warszawa	0,75	0,75	1,00	0,64	0,36
17	Wrocław	0,43	0,66	0,31	0,36	0,17
18	Zielona Góra	0,65	0,48	0,07	0,00	0,00

Źródło: badania własne.

Source: author's own work.

gdzie:

(i) przyjmuje wartości: $i = 1, 2, \dots, n$. Jest to kwadrat odległości euklidesowej wektorów reprezentujących dany obiekt oraz taksonomicznego wzorca rozwoju w przestrzeni wielowymiarowej.

Im odległość d_{i0} przyjmuje niższą wartość dla danej jednostki, tym wyższy jest stopień jej rozwoju, a tym samym korzystniejsza sytuacja względem badanego zjawiska. Następnie dla każdej jednostki (miasta) obliczono wartości syntetycznego miernika tzw. miarę rozwoju:

$$m_i = 1 - \frac{d_{i0}}{d_0}$$

gdzie:

m_i – miara rozwoju dla i-tego obiektu,

d_0 – oblicza się według następującego wzoru:

$$d_0 = d_{0sr} + 2S_0$$

gdzie:

d_{0sr} i S_0 oznaczają odpowiednio średnią arytmetyczną i odchylenie standardowe obliczanych wcześniej odległości od wzorca.

Otrzymane ostatecznie wartości odległości jednostek od wzorca oraz wartości miar rozwoju zestawiono w tab. 4. Miara rozwoju jest wielkością unormowaną i przyjmuje wartości z przedziału: $[0;1]$. W tym przypadku im wyższa wartość, tym wyższy jest poziom rozwoju jednostki.

W końcowym etapie dokonano uporządkowania liniowego i wyznaczenia typów rozwojowych na podstawie kryteriów statystycznych z wykorzystaniem średniej arytmetycznej (q_{sr}) i odchylenia standardowego (S_q) wartości miernika syntetycznego (m_i). Wyznaczono w tym celu cztery przedziały klasowe:

klasa pierwsza – poziom wysoki:

$$q_i \geq q_{sr} + S_q;$$

klasa druga – poziom średni-wyższy:

$$q_{sr} \leq q_i < q_{sr} + S_q;$$

klasa trzecia – poziom średni-niższy:

$$q_{sr} - S_q \leq q_i < q_{sr};$$

klasa czwarta – poziom niski:

$$q_i < q_{sr} - S_q.$$

W tym przypadku klasy te wyglądają następująco:

klasa pierwsza – poziom wysoki:

$$q_i \geq 0,496;$$

klasa druga – poziom średni-wyższy:

$$0,331 \leq q_i < 0,496;$$

klasa trzecia – poziom średni-niższy:

$$0,165 \leq q_i < 0,331;$$

klasa czwarta – poziom niski:

$$q_i < 0,165.$$

Analiza otrzymanych wyników

Kolejność miast według wielkości miary rozwoju zaprezentowano w tab. 4. Utworzony w ten sposób ranking miast jest w pewnym stopniu zaskakujący. Okazuje się bowiem, że wartości cech odnoszących się do sektora kultury w przeliczeniu na

1 mieszkańca nie są wysokie we wszystkich największych miastach uznawanych za ośrodki metropolitalne w Polsce. Współczynnik korelacji między uzyskaną miarą rozwoju (m_i) a liczbą ludności analizowanych miast (l) wyniósł zaledwie $R_{mi,l} = 0,524$. Warto również wspomnieć, że jedna z cech – x_p , czyli dochody z działu: kultura i dziedzictwo narodowe na 1 mieszkańca (zł), szczególnie silnie wpłynęła na wyniki końcowe ze względu na istotne zróżnicowanie rozkładu. Współczynnik zmienności w tym przypadku wyniósł $V_x = 123,8\%$, podczas gdy dla innych cech wahał się w granicach $19,4\% \leq V_x \leq 58,9\%$. W kwestii podstawowych parametrów należy jeszcze stwierdzić, że wszystkie cechy są z sobą skorelowane dodatnio. Najśłabsza korelacja dotyczy cech x_j oraz x_4 i wynosi 0,260, a najsilniejsza (0,812) odnosi się do cech x_7 oraz x_2 ⁸.

W utworzonym rankingu miast uwzględniającym zestaw cech odwołujących się do zasobów i aktywności z zakresu kultury zdecydowanie pierwsze miejsce zajął Kraków, który jawi się jako czołowy ośrodek kultury w kraju. Stolica Małopolski osiągnęła najlepsze wyniki aż w trzech kategoriach: dochodów uzyskiwanych z kultury na 1 mieszkańca, wydatków na kulturę na 1 mieszkańca oraz liczby zwiedzających/uczestniczących w wydarzeniach artystycznych, jakie odbywają się w muzeach, teatrach, kinach, operze i filharmonii na 1 mieszkańca. Drugie miejsce należy do Warszawy, która osiągnęła najlepszą notę „tylko” według wartości jednej z cech; była to cecha x_3 , czyli liczba podmiotów grupy R.90.0: działalność twórcza związana z kulturą i rozrywką na 10 000 mieszkańców. Niemniej według każdej z pozostałych zmiennych stolica uzyskała wysokie noty. Na trzecim miejscu uplasowało się Opole, które lokatę tę zawdzięcza przede

Tab. 4. Wielkości miary rozwoju dla analizowanych miast wojewódzkich
Table 4. Index of development values for provincial capitals in Poland

Lp.	Miasto/City	Miara rozwoju (m_i) Index of development
1	Kraków	0,731
2	Warszawa	0,648
3	Opole	0,545
4	Katowice	0,411
5	Gorzów Wielkopolski	0,395
6	Wrocław	0,388
7	Poznań	0,370
8	Toruń	0,331
9	Olsztyn	0,261
10	Gdańsk	0,248
11	Bydgoszcz	0,247
12	Łódź	0,243
13	Kielce	0,237
14	Lublin	0,224
15	Rzeszów	0,223
16	Zielona Góra	0,223
17	Szczecin	0,174
18	Białystok	0,055

Źródło: badania własne.

Source: author's own study.

⁸ Pomimo silnej wzajemnej korelacji zmiennych postanowiono włączyć cechy x_1 i x_2 do konstrukcji rankingu. Taki wybór podyktowany był tym, że znaczenie zasobów infrastruktury dla oceny poziomu rozwoju kultury jest bardzo duże.

wszystkim bardzo dobrym wynikiem w zakresie dochodów uzyskiwanych z kultury oraz liczby uczestników w sumowanych wydarzeniach kulturalnych i artystycznych na 1 mieszkańca. Warto dodać, że Kraków, Warszawę i Opole charakteryzuje spory dystans od pozostałych miast.

Drugą klasę tworzą cztery miasta; są to w kolejności: Katowice, Gorzów Wielkopolski, Wrocław i Poznań. Sytuacja tych miast w badanej sprawie jest jednak różna. Przykładowo Gorzów Wielkopolski charakteryzują przede wszystkim znaczne wydatki na rzecz kultury *per capita*, Katowice według większości cech (z wyjątkiem dochodów z kultury *per capita*) zaprezentowały się co najmniej dobrze, Wrocław wydatkował sporo na kulturę, a także charakteryzował się dużą liczbą uczestników w wydarzeniach kulturalnych *per capita*. Poznań podobnie, chociaż w tym przypadku zwraca jeszcze uwagę liczba podmiotów z grupy R.90.0. Pozycja Wrocławia i Poznania jest podobna. Niemniej jednak według miary rozwoju Wrocław „pokonał” Poznań. Zdecydowała o tym w dużej mierze słaba pozycja Poznania według wielkości dochodów uzyskiwanych z kultury *per capita*.

Trzecia klasa jest najbardziej liczna. Tworzą ją: Toruń, Olsztyn, Gdańsk, Bydgoszcz, Łódź, Kielce, Zielona Góra, Rzeszów i Szczecin, a zatem miasta zarówno z zachodniej, centralnej, jak i wschodniej części Polski. Zdecydowana większość miast osiągnęła w każdej z kategorii wartości poniżej średniej arytmetycznej, ewentualnie w czterech kategoriach poniżej średniej i w jednej kategorii powyżej (najczęściej według liczby uczestników wydarzeń kulturalnych na 1 mieszkańca). Jedynie miasta Toruń oraz Olsztyn uzyskały dwie wartości powyżej średniej (dla Torunia były to kategorie związane z wydatkami i dochodami w sferze kultury, a dla Olsztyna – z liczbą uczestników wydarzeń kulturalnych oraz liczbą podmiotów z grupy R.90.0).

Zdecydowanie ostatnia lokata należy do Białegostoku (klasa czwarta). Należy zwrócić uwagę, że minimalną wartość, jaką miasto mogło uzyskać w tym badaniu, było zero. Białystok zatem z wynikiem (0,055) zbliżył się już do wartości minimalnej, czyli do antywzorca. Dystans oddzielający Białystok od Szczecina, czyli ostatniego miasta w klasie trzeciej, jest zarazem największym z zaobserwowanych. W przypadku Białegostoku trudno wyodrębnić najlepiej wykształconą cechę; aż według trzech zmiennych miasto zajęło ostatnią pozycję.

Podsumowanie

Działalności twórcze przeżywają obecnie wzmoczony rozwój, przyczyniając się do wzrostu zatrudnienia, a także do wzrostu eksportu i produktu krajowego. W tym samym czasie działalności oparte na przetwórstwie surowców przeżywają regres, a dodatkowo są one bardziej podatne na zmienność koniunktury na rynku. Należy jednak w tym miejscu dodać, że spadek znaczenia niektórych branż przemysłowych,

mierzony na przykład spadkiem liczby pracujących i wzrostem bezrobocia, nie został zrekompenzowany rozwojem działalności twórczych. Istotne jest również to, że rozwój dziedzin zaliczanych do twórczych generuje proces metropolizacji przez uczestnictwo miast w międzynarodowych sieciach współpracy z zakresu nauki, kultury i przedsiębiorczości. Celem staje się zatem dalsze zwiększanie możliwie największej wartości dodanej dzięki potencjałowi, zarządzaniu, promocji, komunikacji medialnej oraz ekspozycji w przestrzeni miejskiej, jak i globalnej przestrzeni wirtualnej.

Rola, jaką docelowo ma odegrać sektor kreatywny, nie jest jeszcze do końca zdiagnozowana. Wydaje się, że jest to ciągle jeszcze niedoceniana część gospodarki, której znaczenie – jak się zakłada – będzie wzrastać. Tak optymistyczne predykcje potwierdza kilka czynników. Działalności twórcze obejmują dynamicznie rozwijające się rodzaje działalności. Świadczy o tym wrastająca liczba podmiotów na rynku w tym sektorze. Pracują w nich w dużej mierze ludzie młodzi, z grupy o największej mobilności, najbardziej skłonni do zmian i gotowi do podjęcia ryzyka. Są to osoby wykształcone, mieszkające przeważnie w dużych miastach. Już chociażby te wymienione cechy mogą sugerować, że sektor kreatywny będzie cechowała wysoka dynamika zmian, prawdopodobnie zmian o charakterze progresywnym. Poza tym działalności twórcze są narzędziem rewitalizacji obszarów zdegradowanych, a zmiana charakteru dzielnic miejskich na takie, które są oparte na tego typu działalności, staje się coraz częściej celem polityki urbanistycznej.

Przed działalnościami związanymi z rozwojem kultury w Polsce rysuje się ciekawa przyszłość. W naszych miastach są one zazwyczaj w fazie wzrostu, a zatem przemysłane działania w tej sferze powinny przynieść spodziewane pozytywne rezultaty w relatywnie krótkim czasie. Połączenie rozwoju gospodarczego z rozwojem kultury wydaje się pożądanym kierunkiem przeobrażeń struktur miejskich, z czego miasta Europy Zachodniej zdały sobie już wcześniej sprawę, rozwijając intensywnie sektor mediów oraz usług dla biznesu.

W skali Polski na rozwiązanie czeka kilka istotnych problemów. Istotne dla środowiska twórców jest między innymi znalezienie możliwości długofalowego planowania działalności kulturalnej, ustabilizowanie sytuacji finansowej, określenie przejrzystych zasad publicznego finansowania, większa niezależność i odciążenie obiektów kultury od dotychczasowych ograniczeń prowadzące do ich większej wydajności i tym samym do większej dostępności kultury. W założeniu powinno się to przyczynić do poszerzenia wpływu kultury na budowanie tożsamości i kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego.

W utworzonym rankingu miast uwzględniającym zestaw cech odwołujących się do zasobów i aktywności z zakresu kultury zdecydowanie pierwsze miejsce zajął Kraków jako czołowy ośrodek kultury w kraju. Drugie miejsce należy do Warszawy, która osiągnęła najlepszą notę tylko według wartości jednej z cech, niemniej według każdej z pozostałych zmiennych uzyskała wysokie noty. Trzecie miejsce zajmuje

Opole. Wszystkie trzy miasta charakteryzuje spory dystans od pozostałych miast. Drugą klasę tworzą: Katowice, Gorzów Wielkopolski, Wrocław i Poznań. Większość pozostałych miast uplasowała się natomiast w klasie trzeciej z relatywnie niewielkimi różnicami między wartościami wskaźnika syntetycznego. Zdecydowanie ostatnie miejsce zajął Białystok.

Na koniec warto dodać, że ukazany ranking ma charakter statyczny, ujęcie dynamiczne mogłoby dać nieco inne rezultaty. Przykładowo w 2012 r. w Białymstoku zrealizowano projekt budowy gmachu Opery Podlaskiej, który pełni jednocześnie funkcję opery i filharmonii⁹. Inwestycja ta jest obecnie największą instytucją artystyczną na terenie północno-wschodniej Polski i najnowocześniejszym centrum życia kulturalnego w tej części Europy. Prawdopodobnie po uwzględnieniu kosztów związanych z ukończeniem budowy Białystok miałby szansę na awans w tego typu rankingach. We Wrocławiu z kolei w nadchodzących latach finalizowanych będzie kilka ważnych inwestycji z zakresu kultury, które są istotne ze względu na planowane obchody Europejskiej Stolicy Kultury w 2016 r. Wydatki na rzecz kultury we Wrocławiu zwiększają się zatem z każdym rokiem i zapewne będą dalej się zwiększać mimo trwającego kryzysu gospodarczego. Podsumowując, wartości już chociażby tej jednej cechy – wydatki na rzecz kultury *per capita* – znacznie zmieniają się z każdym rokiem i mogą istotnie rzutować na otrzymywane wyniki w podobnych zestawieniach w kolejnych latach.

Literatura

- Adorno T.W., Horkheimer M., 1994, *Dialektyka oświecenia. Fragmenty filozoficzne*, Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa.
- Anholt S., 2007, *Competitive Identity: The New Brand Management of Nations, Cities and Regions*, Palgrave Macmillan, Macmillan Publishers Ltd.
- Bank Danych Lokalnych, GUS, http://www.stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks (25.02.2012).
- Batten D.F., 1995, *Network Cities: Creative Urban Agglomerations for the 21st Century*, Urban Studies, 32(2), 313–327.
- Chojnicki Z., Czyż T., 2003, *Polska na ścieżce rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Podejście regionalne*, Przegląd Geograficzny, 75(1), 23–39.
- Domański B., 2004, *Krytyka pojęcia rozwoju a studia regionalne*, Studia Regionalne i Lokalne, 2(16), 7–23.
- Doroszewski W., 1965, *Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa.

⁹ Budynek jest już ukończony. Obecnie trwają prace nad utworzeniem zespołu artystów.

- Evans G., 2009, *Creative Cities, Creative Spaces and Urban Policy*, Urban Studies, 46, 1003–1040.
- Florida R., 2002, *The Rise of the Creative Class*, Basic Books, New York.
- Framework for Cultural Statistics*, 2009, UNESCO, <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001840/184082e.pdf> (22.09.2012).
- Grabher G., 1994, *The Disembedded Regional Economy: The Transformation of East Germany Industrial Complexes into Western Enclaves*, [w:] A. Amin, N. Thrift (eds.), *Globalization, Institutions and Regional Development in Europe*, Oxford University Press, Oxford, 177–195.
- Hall P., 2000, *Creative Cities and Economic Development*, Urban Studies, 37(4), 639–649.
- Heffner K., Gibas P., 2007, *Analiza ekonomiczno-przestrzenna*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice.
- Hellwig Z., 1968, *Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr*, Przegląd Statystyczny, 15(4), 307–327.
- Ilnicki D., 2002, *Próba określenia zmienności czasowej zjawisk przestrzennych metodami wzorcowymi – przykład metody Hellwiga*, [w:] H. Rogacki (red.), *Możliwości i ograniczenia zastosowań metod badawczych w geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarce przestrzennej*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, 185–195.
- Jakubowicz E., Leonhard-Migaczowa H., Miszewska B., Slenczek M., 1987, *Poziom demograficzno-społeczny województwa wrocławskiego w 1978 roku na tle Wrocławia*, Acta Universitatis Wratislaviensis 894, Prace Instytutu Geograficznego, Wrocław, seria B, 3–13.
- Jankowska B., 2012, *Kooperacja w klastrach kreatywnych. Przyczynek do teorii regulacji w gospodarce rynkowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W., 1912, *Słownik języka polskiego*, Warszawa.
- Klasik A., 2008, *Kreatywne i atrakcyjne miasta. Koncepcje i mechanizmy restrukturyzacji aglomeracji miejskich*, [w:] A. Klasik (red.), *Kreatywna aglomeracja – potencjały, mechanizmy, aktywności. Podejścia metodologiczne*, PN AE w Katowicach, Katowice, 41–65.
- Kolenda M., 2006, *Taksonomia numeryczna. Klasyfikacja, porządkowanie i analiza obiektów wielocechowych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Kong L., 2000, *Culture, Economy, Policy: Trends and Developments*, Geoforum 31, 385–390.
- Krätke S., 2000, *Czy Berlin zmierza ku metropolii europejskiej?*, Studia Regionalne i Lokalne, 1(1), 55–72.
- Krupowicz J., 2007, *Potencjał społeczno-gospodarczy Dolnego Śląska – zróżnicowanie*, [w:] K. Maik (red.), *Programowanie rozwoju regionu. Instrumentarium rozwoju. Ład społeczny*, Politechnika Opolska, Samorząd Województwa Opolskiego, Polska Akademia Nauk, Opole, 419–435.
- Landry C., 2000, *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators*, Earthscans Publications, London.
- Louvre Lens*, 2013, <http://www.louvre-lens.fr> (2.03.2013).
- Nowak E., 1990, *Metody taksonomiczne w klasyfikacji obiektów społeczno-gospodarczych*, PWE, Warszawa.

- Pawlik A., 2011, *Zróżnicowanie rozwoju społeczno-gospodarczego województwa świętokrzyskiego*, Wiadomości Statystyczne, 11, 60–69.
- Power D., 2003, *The Nordic „Cultural Industries”: A Cross-National Assessment of the Place of the Cultural Industries in Denmark, Finland, Norway and Sweden*, Geografiska Annaler, 85B(3), 167–180.
- Smalec A., 2009, *Kreowanie marki regionu podstawą jego konkurencyjności*, [w:] A. Klasik (red.), *Kreatywne miasta i aglomeracje. Studia przypadków*, PN AE w Katowicach, Katowice, 299–310.
- Smoleń M., 2003, *Przemysły kultury. Wpływ na rozwój miast*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Sobala-Gwosdz A., 2004, *Zmiany poziomu życia i rozwoju gospodarczego w miastach województwa podkarpackiego po 1990 roku*, [w:] J. Słodczyk, D. Rajchel (red.), *Przemiany demograficzne i jakości życia ludności miast*, Miasta w okresie przemian, Opole, 199–209.
- Strahl D. (red.), 1998, *Taksonomia struktur w badaniach regionalnych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Strykiewicz T., 2008, *Rozwój sektora kreatywnego w regionach metropolitalnych*, [w:] T. Strykiewicz, J.J. Parysek (red.), *Region społeczno-ekonomiczny i rozwój regionalny*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, 105–119.
- Strykiewicz T., Stachowiak K., 2010, *Sektor kreatywny w poznańskim obszarze metropolitalnym. Tom 1: Uwarunkowania, poziom i dynamika rozwoju sektora kreatywnego w poznańskim obszarze metropolitalnym*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- The Creative Industries Mapping Document*, 2001, Government of the UK London, Department of Culture, Media and Sport, http://www.culture.gov.uk/global/publications/archive_2001/ci_mapping_doc_2001.htm (17.03.2012).
- Throsby D., 2010, *Ekonomia i kultura*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa.

Beata Namyslak
beata.namyslak@uni.wroc.pl
Zakład Analiz Regionalnych i Lokalnych
Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego
Uniwersytet Wrocławski
pl. Uniwersytecki 1, 50-137 Wrocław